

Волинь, в історико-географічному сенсі, набагато більша територія ніж нинішня однойменна область України. До неї слід відносити Волинську, Рівненську області, західну частину Житомирщини, північні райони Тернопільщини і Хмельниччини та невеличкі прикордонні райони Польщі й Білорусі. Загальна площа краю Волині становитиме близько 65 тис. кв. км, що перевищуватиме терени переважної більшості держав Європи. Волинь — одна з найстаріших етнічних українських земель, тому символічно-доречно розпочати історично-географічний екскурс сучасними просторами України саме з неї.

Перші поселення на Волині відомі з пізнього палеоліту, про що свідчать кількасот археологічних пам'яток (укріплені городища, поселення, могильники). В I тис. нашої ери тут мешкали східнослов'янські племена дулібів, що згодом стали називатися бужанами, а в IX ст. — волинянами. Назва краю походить від древнього міста Волинь (або Велинь), що існувало у гирлі річки Гучва (ліва притока Західного Бугу) біля сучасного села Грудек (Польща) і зникло з літописних джерел в середині XII ст.

Непроста історія Волині останнього тисячоліття, мабуть, найяскравіше віддзеркалює процес формування українського етносу, що складався у взаємовідносинах підлеглих Польщі, Литви та Росії з корінним населенням краю. Самостійне існування місцевих племен припинилося у другій половині X ст., коли вони підпали під владу Києва, і утворилося Волинське князівство. Князівська влада згодом розширила володіння, об'єднавшись з сусіднім Галицьким князівством, але на початку XIV ст. втратила незалежність і підпала під володіння Литви. Хазяйнування північного сусіда тривало до кінця XVI ст., коли Люблінська, а згодом Брестська унії відкрили до Волині шлях полякам і католицькому духовенству. Наші сучасні західні сусіди ґрунтовно панували на Волині до другого (1793 р.) і третього (1795 р.) розділу Польщі, після яких у межах Російської імперії була створена велетенська Волинська губернія, що вперше об'єднала всі землі краю у окрему адміністративно-територіальну одиницю. Російські самодержці в цілому досить лояльно відносилися до шляхетних землевласників на задвірках своєї імперії, тому польська присутність на Волині фактично зберігалася до її краху. Радянська ж влада почала опікуватися проблемою збирання етнічних українських земель лише напередодні Другої світової війни (сумнозвісний пакт Молотова — Ріббентропа), по завершенні якої Волинь отримала сучасні адміністративно-територіальні кордони, що дотепер зберігаються і в незалежній державі.

Незважаючи на бурхливу історію, на Волині збереглися архітектурні пам'ятки, що є символами кожного зі згаданих вище етапів формування краю. Про князівську епоху нагадує побудований в середині XII ст. величезний Мстиславів храм (Успенський собор, м. Володимир-Волинський). Час литовського панування символізують башти і мурі Луцького замку, започаткованого в середині XIV ст. Період польського освоєння краю ілюструють численні

костюли, що своїми розмірами і архітектурними примхами на фоні скромних, часто-густо дерев'яних, переважно сільських церков, мимоволі підкреслюють довгострокову спробу панування носіїв католицизму на канонічно православних землях.

Рівнинні терени Волині майже навпіл розділені на дві великі субшироко розташовані смуги. На півночі панують безкрай щільно залісені і заболочені простори Поліської низовини, що випросталася вздовж Прип'яті та її приток — Горині, Случі, Стиря тощо. Лише маловиразне в рельєфі Волинське пасмо та окремі виходи на поверхню екзотичних для України базальтів (Костопільський район Рівненщини) та кристалічних порід Українського щита (Житомирська, Рівненська та Хмельницька області) не тільки поживляють навколишні краєвиди, а й подекуди створюють дивовижної краси ландшафти, що отримують багатозначущу і ефектно-поважну місцеву назву — Надслучанська Швейцарія (Березнівський район Рівненщини).

Більш виразна південна частина краю розташована у межах Волинської височини. Вона є своєрідною перехідною частиною — своєрідною сходинкою між низовинним Поліссям і більш рельєфно виразною Подільською височиною. Саме тут, на півдні Волині, а не на спалюженому останнім льодовиком Поліссі, з'явилися перші палеолітичні поселення. Тисячоліття поспіль у цих краях в 1556—1561 рр. в столиці колишнього удільного князівства часів Київської Русі (південь сучасної Рівненської області) створене Пересопницьке євангеліє, що вважається видатною пам'яткою стародавньої української мови, на якій при інаугурації присягають президенти незалежної України. Трошки згодом неподалік, в Острозі, **Іван Федоров** надрукував "Буквар" (1578 р.) та "Острозьку біблію" (1581 р.) — перше повне видання Біблії перекладеної на східнослов'янський варіант церковнослов'янської мови.

На теренах Волині були створені Поліський (площа 201,04 кв. км, створений 1968 р.; зберігає типові ландшафти — високі піщані гряди, дюни і вали, що утворилися в льодовиковий період у межах сучасної Житомирщини), Рівненський (площа 470,47 кв. км, створений 1999 р.; опікується збереженням величезних болотних масивів чотирьох районів Рівненщини) і "Медобори" (філія "Кременецькі гори", площа 10,0 кв. км, створений 1990 р.; предмет охорони — окремі пагорби східної частини Гологоро-Кременецького кряжу, заввишки 395—406 м, що за часів Російської імперії була найвищою точкою її рівнинних європейських просторів) природні заповідники. На Волині існує один з найвідоміших національних природних парків України — Шацький, що об'єднав у своїх межах чудові умови для відпочинку, є 22 озера, серед яких найглибше і найвідоміше в країні — Світязь. ■

Андрій Івченко
канд. геогр. наук, ст. наук. співр.
Інституту географії НАН України,
м. Київ

Мури замку князів Острозьких (м. Дубно)

Красвид з гори Бона (м. Кременець)

Дмитрівська церква (с. Згорани)

Георгіївська церква (Заповідник "Козацькі Могили", с. Пляшева)

Святогірський жіночий монастир (с. Зимне)

Пам'ятник Лесі Українки
(м. Новоград-Волинський)

Кругла башта (м. Острог)

Монумент в честь примирення
України і Польщі (с. Павлівна)

Замок Любарта (м. Луцьк)

Успенський собор
(м. Володимир-Волинський)

Соколині гори — Надслучанська Швейцарія

Волинські шляхи

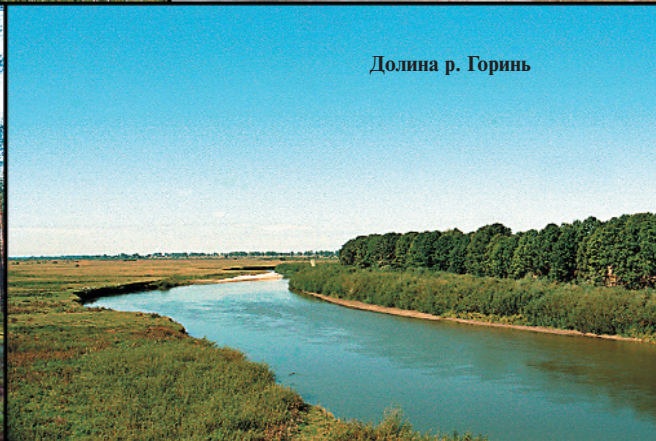
Межирічський став на р. Вілія

Рівненський заповідник

Долина р. Горинь

Гранітний кар'єр, смт. Рокитне

Озеро Свитязь

Безкраї простори Волині

Вологий ліс

Базальти Рівненщини

Гранітна скеля над Случчю

